

કરણ ઘેલાના નાટકમાં ગવાતાં ગાયનો.

નાન્દિ—

રાગ ધનાસરીની હુમરી.

પ્રભૂ નમી માયું કૃપા કીરતાર.

ટેક.

હે પ્રભૂ તારી યુગુણુનાનો, આવે ન કદી કંઈ પાર—પ્રભૂ.

સકલ જગતકેરી રાશ તારે હસ્ત, રાખીને અલાવે સંસાર—પ્રભૂ.

રજસ તમસ સાત્વિક પુજૂ ગૂણો, જગતની વૃત્તિ આધાર—પ્રભૂ.

અટમાસિદ્ધિ નવનીધીદાતા, અનંત અપ્પંડ અપાર—પ્રભૂ.

દુષ્ટ મતિ છેદી સુમતિ સુઝાડી, પ્રેર સકલ સુખ સાર—પ્રભૂ.

આવી આ સમયે રસ પૂર્ણ કરજે, હાથું ન રાખીશ લગાર—પ્રભૂ.

સર્વ પાત્રો—

રાગ કલ્યાણ.

હે કૃપાધણી, પ્રભુ સત્યના નિધી,

વિદ્યના વિદારી તારી છે અજ્ઞાન કૃતિ.

હે કૃપા.

અનંત દેવ, સુખનો મેવ, પ્રભૂ તું સાક્ષાત્.

આવીને ખીરાજે નિર્મળ અંતર આપોઆપ. હે કૃપા. ૧.

જ્ઞાન નિધાન, યુગુના ગ્રામ, સદ બુદ્ધિનું દાન,

કૃપા કરી આ રંકખાળને આપો અંતર્યામ. હે કૃપા. ૨.

અનુભવહીન, સેવકદીન, દર ભક્તિમાં લીન,
 કર સરવે આ આર્ષ બંધુને, ન્યાયતપ્તનશીન. હે કૃપા. ૩.
 મનિમાં મંદ, હિંમે રંગ, માહ વિપયનો સંગ,
 દર કરી આ અમને દેજો, નિનિવૃત્ત કેરો રંગ. હે કૃપા. ૪.
 આર્ષ દેશના પ્રાચિત રંગ, પુનઃસ્થાપ સુખકંદ,
 એ વર માંગે તુજ પાસ આ, વેષધારી જનવૃંદ. હે કૃપા. ૫.
 પૂર ટેક, નાટક એક, તેનું પ્રદર્શન,
 બુદ્ધકળામાં પૂર્ણ વીરનું, કરીએ શુભ અર્ચન. હે કૃપા. ૬.
 નમિ નમિ નાથ, વદીએ વાત, નિધિમાં મિન્દુ જ્યેષ્ઠ,
 પ્રેમ થકી આ પાત્ર વદે છે, યાચી કૃપા સેમ. હે કૃપા. ૭.

સૂત્રધાર—

ગીતિ.

મુર્દર ગાથામાંથી, નાટકરૂપે રચ્યો કરણ એત.
 તે આ વિદ્યુત જનને, બતાવવોછે અપૂર્વ આવેળ.

નદી

રેખતો.

શિ શાલીતી દિસે રેતાં, હરે તાપ તંત મનકેરા, ટેક.
 અડી જૂન બાગ નદી નાળાં, આવે હોર મંદ નેનોમાં. શિ.
 મુગંધી હોર ધીમી આવી, કરે નાસિકાને ચક્રચુર,
 ક્રોમલ બોલે મધુર મેનાં, આવેછે નિંદ સાંભળતાં. શિ.
 કિરણ રમણીય શશિકેરાં, ખિલાવેછે મંત કામીનાં,
 અગાથીમાં પતી પ્રીયા, લીએછે જાગ કહું શી આહાં. શિ.

પ્રાક્ષણ—૧લો.

શાદૃશ વિકીડિત છંદ.

ગુરુર દેશતણા પતી કમણુ છો, શ્રીગજ મલંચર,
લોકનાં હિતકારિ કાર્ય કરવા, નિત્યે રહેા તત્પર;
થાઓ નટ અગી સહુ તમતાણા, ઉન્મત વિમ્બાદિક,
મજ્જ્યોત્તું સુખ ભોગવો પ્રમુ શ્રેય, સ્થાયી પ્રબલવિક.

પ્રાક્ષણ—૨લો.

ગીતિ.

શ્રી પાંચે મળજો પ્રમુ, પશુ પુત્ર વસુ અને સકળ ધાન્ય,
સંવત્સર ચત્વિરિં આયુષ—કરજો નિર્ભય મમ માન્ય.

૫૯.

શ્રી આ ઊમંગનો દશમીનો દીન. રાજ્ય ભક્તિમાં દીસે જન કીન-ટેક.
મમેરોજ્યો હંકાધિપતીને. મરતક એનાં દશાને છેદીને.
પાંડવે યજ્ઞ ગ્રહણ કીધાં આજે, ગણમાં રાણી છે કૌરવની સેનાને.
અરુપત રાજ્યોમાં ગતસવ આજે, સકળ સેના હોસે શુરે વિગતે.
સ્વામી હામે હામે નિકળે શોભીતી. હાક લેનાં તેની ગાતીથી કિરતી ?

ગણિકા—

કહુએયો—આસ કેરુણની.

પ્રીતિ તીર મારી નાખ્યું મારું તન વીધીર. ૧૯.

એ ધાવ મટિ નહીં, એ ધાવ રહે નહીં,

જનએ અગી કાળજ આ ધીકા ધીકાર.

પ્રીતિ-૩.

હું અતી પ્રીતિ થેલી. કાધી મી રંગ રેલી,

જનએ નહીં સહી આ વિજયી ખીલીયે.

પ્રીતિ-૨.

જોગને ઝુમતી હું, વિજયેસી મટુર છું,

આવી મળો જીવ મુજ જાએ હડીરે.

પ્રીતિ-૩.

અવાસ—

પદ. રાગ મેવાડો.

પ્રભૂ નિંદ લીઓની નીરાંતરે, રાજ નિંદ લીઓની. (ચેવાર)

પ્રભૂ થાવા આવી મધરાતરે, રાજ નિંદ લીઓની.

નિંદ દેવી પ્રભૂ પીડશેરે, જો નહીં લેશો આરામ,

ભાગી રાતે પ્રભૂ શાંત સહુ છે, કંડો પવન નહસાડે ધામરે-પ્રભૂ.

રેમ રેમ શિવલતા વ્યાપે, હૃદયે લોચન મીચાય,

દિવસે પ્રભુએ અગ આવી લીધો, તેથી નીરાંતે જાધાયરે-પ્રભૂ.

ધંત્રીઓ—

ગરબી.

ચાલો રમીએ આપો ખેત, ચાલો રમીએ આપો ખેત,

કરી કરી કુદો અહીં થાશે બહુ ખેત. ચાલો—૧.

પેલા માણસોના ખેત, પેલા માણસોના ખેત,

કાડીને કલેજાં આવાનું બહુ છે ખેત. ચાલો—૨.

મિકી મીજાણી ખેત, મિકી મીજાણી ખેત,

માંસને રૂધીર ફેરી થાશે વાલી ખેત. ચાલો—૩.

એને માતે ઘેરો ખેત, એને માતે ઘેરો ખેત,

ઘેરથી રીસાવીને આવ્યા વાલી ખેત. ચાલો—૪.

કરણ—

ઓપાઈ ત્રિતાલની.

આહા કર્યેની શી ગતી કેવી, કાઈથી ન કળાએ તેવી;

એ કાગળે વ્યાં હંસીણી, માઈ મંન બળે આશુચણી. આહા. ૧.

એ દેવાંગના ઇંદ્ર આસન, દીપાવે એવી યોગ્ય સદન.

એક ભિક્ષુકને ત્યાં એ નારી, દુઃખ દરીયામાં એને ડુબાવી. ૨.

જરા ક્ષત્રીને વરવા લાએક, તેની આ શી બુદ્ધિ ગતી છેક !

વિધાતાની એમાં કાંઈ ભૂત, રત્ન મુજ માટે સરજ્યું અમૂત. ૩.

વિધાતાની એ ભૂત સુધારી, કરી લેવી એ ખ્યારીને મારી.

પણ માગવાને શું હતું જાત ? એમાં વજન નહીં લેશ માથે. ૪.

માથું તો શું એ આપે મુજને ? ક્ષત્રીથીજ નાગર ટેકે ઉતરે.

માટે કંઈક કરીને ઊપાએ, હરવી નેથી મારી એ થાએ. ૫.

ખવાસ —

આશા ગાડી.

મદનનું શર ધાણું કારી, કામીઓને મદનનું શર ધાણું કારી. (૨)

હે કામ તુંને ગિરીજાપતીએ, ભરમ કીધો નાખી આળી-કામી.

તોપણ જનને અતિ તું પીડે છે, શું પાપ્ય તારી આળનારી !-કામી.

રૂપસુંદરી એણે જ્યારની દીકા છે, ત્યારની છુટી છે કંપારી-કામી.

ડહાપણ તણો કેવો પુરો એ ભંડાર, તેજોતો જરી ન વિચારી-કામી.

બુદ્ધિ સદન હરી લીધી છે કામે, શુદ્ધિ સરવને છીનાવી-કામી.

વિષયવિષે મગ્ન પુરો થયો તેનાં, ફજ કટુવિષ પ્રાણહારી-કામી.

આ શર રાગ લક્ષ શત્રુહારી, તેને સ્ત્રીએ શું મારી ક્યારી !-કામી.

રતિરસધેજો નથી જોતો તારી, ભવિષ્ય કેરીરે ખગામી-કામી.

વંત્રી તણું વાક્ય બુદ્ધિનું ગયો શું ? થઈ ગઈ બુદ્ધિ નાદાતી !-કામી.

કરાણુ સમજીને બુદ્ધિ એરી છાંડો, નહીં તો ભાગ્ય દશા પરવારી-કામી.

રૂપસુંદરીને અપમુકત થાય છે — ગીતિ.

દક્ષિણાક્ષિ મુજ ફરકે, ફળ તેનું કંઈ ખરે વિધનકારી,

શુકન બુરા દેખી, મુજ મન કલ્પાન્ત થાય છે ભારી. ૧.

૫૮.

ચેત વળે ન લગાર, કરું શું હું ચેત ન બેની,
વળે કેમે નહીંર કરાર પડશે શું દુઃખની હેલી.

પ્રભાત સમયે ઉઠતાં, થયું દરશન દુઃખકાર,
બહાવરી હું બની ગઈ છબી, શોક શત્રુ થયો અસહ્ય-કર.
દીડી વિધવા આજમે, બારી ભણી જોતાંજ,
પિયુ પરદેશે છે ગયા, તેથી થાશે શું બુરું કાજ-કર.
માઠા શુકનનું ફળ શું છે, એ વિચાર કરાર,
ભાંકે દંપ વીછુ સમા, અરે શુંરે કરું આવાર-કર.

ગુણમુંદરી (પોતાની માને)— રાગ ભીંયળાસ.

માજી મુક શોક તું હો, શાને કલ્પાન્ત કરે ?
જગત છે આ જૂડું હો, શામાટે તું આંસુભરે ?

મરણુર માવડી હો, જરી નથી મૂળને.

સત્યું બહાવું કોઈનું હો, નથી કોઈ આવે સમે.

દિવસ એક દેવા હો, માડા ધમ્મા વેહેલો.

પ્રભૂએ દી નિરમ્બો હો, જનમ સાથ મરણુ તણો.

માટે માડી થાઈ હું હો, સતિ સ્વામી મરણુ થકી.

હઠ તારી છોડી દે હો, મુને શોક જરીરે નથી.

નાગરકેરી પુત્રી હું હો, છોડું નહીં ટેક કદી.

ક્ષમા કરજે મુને હો, માવડી જો હું માહું વધી.

ગુણમુંદરી—

પદ.

- માજી મુને મરણ ધણું છે વાણું, એતો જીવન થકી ધણું પ્યારું-ટેક.
 નેણે મારું પાણીગ્રહણ કરી, સંસારમાં સુખ ધણું દીધું,
 નેણે દીધાં લાડ મન ગમતાં મુજ, જોને મુએ શું હું જીવું?—૧.
 ખાચ સમા રાંક ઘેર પતી મુજ, શું આ જીમે વખાણું.
 સિંહસમા શૂર અગિની સામાં, પ્રાક્રમ જેવું દાખ્યું? ૨.
 જીવી હવે શોકખીલી હૃદયમાં, શા સાર હું મારું?
 કોદી એણે કુડી વાણી વદી નહીં, એ મુજ અંતર જાણું. ૩.
 જીવી અસદ ગતી કરવી ધણીની, એથી બૂરું નવ ભાણું,
 પિયુ રૂધીરાળા પડીયા તેની પછી, જીવી કરું શું હું કાણું? ૪.
 વજ્ર આભણું રેવું ત્યાગી, વિધવા ચુડી ભાંગી થાવું,
 દુઃખ ગણ્યું શું આવી રિયતીથી, મરણ થકી નવ હારું. ૫.
 સત્ય અરેખરી જગદંબા એક, જગને વિષે હું પ્રમાણ્યું,
 તેને ખોળે સતને હું ચડાવી મસ્તક રાખ્યું હું મારું. ૬.

શાદૈલ વિત્રીડિત.

અંબા માવડી સર્વ દુઃખ શમતા, ભડતો તણી કામદા,
 મારીને અગણીત દુઃખ અસુરો, રક્ષા કિધી તેં સદા;
 આવી દીન હું યાચું છું તુજ કને, પાપો સહ કાપજો,
 પાપાંડી મતિ કાપીને તુજ તણી, રક્ષા તજો રાખજો. ૧.
 દેવી તું અવિનાશી સાચી વરદા, કર્યે જનો શું કયા?
 કૃપો આ જગમાં દિસે તુજ તણાં, આનંદકારી સદા;

આકાશે રવિ ને શશિ નિરખતાં, નક્ષત્ર તારા વળી,
 પહાડોને નદિ વૃક્ષ સાગર ભુમિ, જગ્યે મતિ તો ભમી. ૨.
 મારે કો નથી અન્ય આશ્રય અહીં, સાચો વિના તાહરે,
 સર્વગ્યાપી દયાનિધિ નિનિશ્ચી, નૌકાતણે આસરે;
 અંબા તું મુજ ભક્તિ સાચી નિરખી, પ્રીતે સદા પાળજે,
 ખીજા જન્મ વિષે સહાય કરીને, એ સ્વામીને આપજે. ૩.

૩૫મું દરીનો વિલાપ— ગરખી,

અરે દૈવ આ દુખ તે કેમ ખમાયજો,
 ક્યાં ઉતીને લાગ્યા મુને ક્યાં અહીં,
 લાવીને ડૂબાવી શોકસમુદ્રમાં,
 રૂએ રૂએ મુજ ગ્યાપી અગત લહાયજો. અરે દૈવ.
 ભૂંડો ભૂંડો કેરો ભાવજ ના મુકે,
 અપશુકન દેખીને થઇ હતી ગાભરી,
 જે દુખ ધાર્યું તે પ્રત્યક્ષજ નીપજ્યું,
 કેમે કરી આ દુખ તો નાજ સહવાયજો.
 અરે પીયુ મેં પાણી માગ્યું ત્યાંય જો,
 લાવીને આપ્યું પય મુજને સહેજમાં,
 અરે હાય સુખ સરવે તે તો વહી ગયું,
 મુજ દીન તણી પ્રભૂએ લીધી નહીં દાઝ જો.
 તરણ દીયેર મારાએ અર્પ્યા પ્રાણ જો,
 આંસુએ અરણવ ભરે તો બહુ લેશ જો.

ગુણમુંદરી દેરાણી તારું દુખડું,
 સંભારે છાતી મુજ કાઠી જાય છે.
 સોળ વરસની હવડાં થઈતી તું અરે !
 પ્રાણપતિ પાછળ અરખ્યોતે પ્રાણ જો.
 બળ્યું રૂપ ઈશિ આપ્યું તે શું કાગણે ?
 રૂપ થકી આ સદ્ગતિ ખરાબી નીપજી.
 હવારી મુજને કેશ સૌ જગતમાં,
 સગાં રનેહીને મન હું તો ગઈ છું મરી.

કરણ—

ગમલ.

વાલી મારી રૂપમુંદરી તું કાંઈ જાત,
 છોડીને રદન આ તું હૈયું તારું જાત.
 આંખતણી કીકી મારી હૈયાનો તું હાર,
 મધુર શબ્દ જોલીને સંતોષ તું પમાડ.
 જેમ સ્વાતિ બુંદની ચક્રાર જોએ વાટ,
 એ અધિરો વાચું તારી વાણીનો પ્રસાદ.

રૂપમુંદરી—એ વદો અરે શું તમે હૃદયનેથી વાત.
 પૃથિવી પતીને ન હોયે ધટિત એવી વાત.
 ધબકે મારી છાતડી સુશીને આ વચન,
 કેર કીધો જગતમાં ધિકાર છે જગતમ.
 કરૂ વાણી તારી અરે છે મુખા સમી,
 લાગે મુને મીઠી વાલી લ્હાય ગઈ સમી.

કરણ—

રૂપમુંદરી—ધિક તેં બજાતકારથી મુને હરી,
 પાડીયો વિજોગ મારા પીયુથી વળી.
 મુજ દીએરકેરા ખૂનથી સીમા વળી,
 ધિક છે અરે મુને કે છર્ગે હું જીવતી.

કરણ— શોક તજ દે તું પ્યારી, સ્વાર્થ તારે સાંધ,
 મુજ ત્રિયા થઇને પામ સૂખ તું અગાધ.
 સર્જી નથી ઈશ્વરે વિપત્તિને સહવા,
 કદલીગર્ભ કેમ સહે શસ્ત્રકેરે ધા.
 રાજ મહેલને શોભાવવા તું અવતરી.
 ભાગ્ય ઉપર અધ કાળું તે ગયું હતરી.
 લક્ષ્મી તારી દાસી થઇ રે'શે સદા પાસ,
 કમલનયનચંદ્રપ્રભા થા તું ના નિરાશ.

રૂપમુંદરી—કૈનાં ગયાં માન વિત કૈનાં ગયાં રાજ,
 પામ્યો સૂખ કોઇ નહીં, કોઇ ના નિરાંત.
 વિષયઅંધ થૈ અરે વદો શું એવી વાત,
 અન્યસ્ત્રીવિલાસ એતો નર્કનો નિવાસ.

કરણ— રાજ્યતણે અંતે નર્ક છે એ સત્ય વાત,
 એ વિચારથી હું થાઉં ના જરી નિરાસ.
 માટે સમજી ગ્લાની તારી દે કરી તું દૂર,
 ક્રોધ કરી હું વદીશ વાણી અતીકૂર.

૩૫મું દર્શી—

ગઝલ.

બાવી લેખ મીઠે નહીં, જે થાવાનું તે થાય,
 પ્રભુ ફેરી ઇચ્છા વિના, તૃણને ગતિ નવ થાય. ૧.
 ફાગર શેક મુકી દઇ, પ્રભુ બાળે જે રિયતીમાં,
 મુખ જેમ તેમ માની લઉં, નવ દીસે અન્ય ઉપાય. ૨.
 સ્વામીનાથ તમે મને, દુખમાં પણ મુખ છે દીધ,
 તે મુખ તો હવે વહી ગયું, તમ મુખ ફરી ક્યાં પ્રેખીશ. ૩.
 સ્વારથિ છે દુનીઆ ઘણી, ક્યાં રાજનો વિશ્વાસ,
 રૂપ મુજ તોઈ હાલ મોહો, રૂપની શી નિત આશ. ૪.
 રૂપ ગયું કે કરશે રાજ, પટરાણી ખીજ,
 મહેલતાણા એક ખૂણામાં હું મરીશ સિઝી સિઝી. ૫.
 (પણ) છાં લાચાર રહો નથી કંઈ ઉપાય મારી પાસ,
 હસી બોલી કરવો રાજને, ખુશ એમાં છે સાર. ૬.

કરણનો સામંત—

લાવણી.

કાઢો શું આ વેણ મુખેથી રણમાં ઝટ ચાલો,
 શિક્કામદ્દ થઈ દર્દ દાખવો કાયરનું આ તો.
 સત્તો શસ્ત્ર ઝટ ખાંત લાવીને આળસ નિજ કાઢો,
 ટેક ધરી અરિને મળવામાં શૈર્ય સદા દાખો.
 ઉમંગ લાવી રણસંગામે રણધ્વજ ફડકાવો.
 અસંખ્ય શત્રુઓના દળને, નિજ ખળ દરશાવો.
 સ્મરો સ્મરો નિજ પૂર્વજ કેરાં શૈર્યતાણાં કામો,

નવ કરવો ઉજવળ કીર્તિ કેરો સૂર્ય જરા ગ્રાંભો.
 નવ પીવો કાયરપણનો કડવો વિષનો ને કહાવો;
 થઈ નિડર માંડી દો મ્હોડે શેર્યામૃત પ્યાલો.
 શું સિંહ આગળ ગજરામ કરશે કોતર વાસો ?
 વેણુ તમારાં નિકળે નેથી ગમાવશે શાંભો.
 ઉંચ લોહીના કાત્રી શૂરા રવતંત્ર રણધીરા.
 બેઠેમ્યાડમાં પડતાં થાશે બહીકતાણા કીડા.
 ભયભિત થઈને મરવું એતો ધિક્ક જીવતર રણમાં,
 નીચ તુકમના કાયર ભૂંડા ભરાઈ રેહ ધરમાં.

કરણ —

પદ.

રજપૂત શૂરા, જુધમાં વીર નથી શું ?
 કાયર થાશે શું ? જનુની લાજવી શું ?
 શું આપણુ સ્ત્રીઓની પેઠે, ભરાઈ ધરમાં રહીએ ?
 જુદકળામાં ભાર આપણું ગયું ? શું જગને કહીએ. ૧.
 કદી આપણે થયો પરાજય, તો શું નિરખળ થૈને,
 મ્હેરજી તુરકડાએને હઠાવી, ફરી નહીં શું દહએ ? ૨.
 રજપૂતાનું પાણી ગયું શું ? ધાસ પાઈ શું જીવીએ ?
 વણિક વેપારી નેવા કાયર થઈ શું જગમાં. રહીએ ? ૩.
 શું પુરજી રજપૂતતાણાએ. શૈર્ય નથી દરસાવું ?
 તેના ઉજવળ નામ ઉપર શું કાળું વાદળ જાવું ? ૪.
 આપણુ કાત્રી થઈ વિધવાસમ, ખૂણે બેસી રહીએ ?

પૃથ્વ નહીં પણ અંડળ પૂગ, એ ઉપનામજી ધરીએ. ૫.

રત્નપૂતોએ રણસંગ્રામ, શત્રુધક્તી શું કરવું ?

જામ વીર્યને દર્શાવે, જીતવું કે ક્યાં મરવું. ૬.

કરણનો સામંત — અલેક્સે તું માફ કર — એ રાહ.

ચાલોની સીપાઈ, ચાલો ઝડૂ જુદ કાજ,

મારો અરી, કાપો અરી. મરત ખની આજ. ચાલોની. ૧.

તીર તાકી, ધાણ કાઢો, શત્રુ મારો ઠાર.

વીધી વધુ નાખો એનાં, ભૂમીને એ ભાર. ચાલોની. ૨.

પૃથ્વી ફાટો, આભ પડો, નવ ડગો લગાર,

હાલ ધરી. મારો અરી, ફેરવીને તલવાર. ચાલોની. ૩.

ભર્ય ઘેંચો, ભાલા ભર્ય, ખોસીદો કટાર,

દેશ ભડત, પાડો રડત, મલેચનું આ ઠાર. ચાલોની. ૪.

દળ અગ્નિનું આવે મહડી, પળ ન કરો વાર,

ચાળી કરો મૂરો એના, રાળી આપો હાર. ચાલોની. ૫.

શબ્દ સુણી શૂર લાવી, કરો જયજયકાર,

ખોલો તમે એક-બીજી-ત્રીજી-વાર હરહર મહાદેવ. ચા. ૬.

કરણનો સામંત —

લાવણી.

શા બુરા હાલ યુદ્ધરાત, પડી ગઈ રાત, દીવાળી નિત જ્યાં,

આ ચણચણચણ લોહી ખળે, દુઃખ વુજ નોતાં. ટેક.

વુજ તનુજ ઉપર ફેલવી, આવી છે પડી. બુરી આફત શી,

સ્વામી વુજ ફેરો થયો, મલેચ પરદેશી,

પડ્યો કરણરાજ સરદાર, મારિ આરિ ઠાર, હઠીલો પૂરો,
 મુઠી પોક રોતી નથી કેમ, ગયે તુજ શરો,
 શું વજ સમું તુજ હિંદે, હજી પણ મદે ? દિસે ભરપૂર,
 મન માંહી લાજ તું જરી, બની કેમ કૂર.

તું યહ ગહ આવી કેમ ?

તને નથી જરા કંઈ હૂમ ?

શો છેક ઉતર્યો પ્રેમ !

તું વિધવા થૈશું વરે, અન્ય પતિપરે, પ્રિતીતુજ ગહ ક્યાં ? આ.

હવે પિતા સાવકા કને, કદી નહીં બને, ઘડી ભર એક,

શાતા વળવા નહીં ક્ષણું દઢએ એક.

હાય હાય હિંદુરે ધર્મ પૂરું તુજ કર્મ, અંત તુજ આવ્યો,

હાય હિંદુ રાજનો સાથ, પાર પણ લાવ્યો.

વનરાજ અને મૂળરાજ,

સિંધરાજ નથી કંઈ દાઝ,

જોષને કુખતું આ ઝાઝ,

નથી બહારે ધાતા કેમ, લીધો છે નેમ, ધારીને મનમાં,

હવે કરીએ છેલ્લી સલામ, રૂધિર નહીં તનમાં. શા ખુશ.

કરણની પેહેલી રાણીનો વિલાપ—૫૯.

આરે પ્રભુ શું મુજ દોષ અપાર, સિઝે છે આતસ ભિતર ને બહાર.
 પ્રિતીપય આખ્યાને દિન થયા આર, ભૂંડા દૈવ આ દુઃખ કેરો ન પાર.
 આરે કેમ મોઈ ન હું સ્વામીનાથ, મારે મોતે રંડાત ના અજરાત.

પ્રિતી દાંખ દહને તું ક્યારે પળ્યો, અરે દૈવ આ તેં ગજબ શો કર્યો.
અરે તારું મુખ હવે ક્યાં હું દેખીશ, હવે મુઝા મુઝાને હું રે મરીશ.
અરે હવે મ્હેમ્મ તુરકડાની જાત, આવી લેશે હાથ ખ્યારું ગુજરાત.
હવે દેહ પાડું કે શું હું કરું, ખ્યારા પીધુ વિણ હું સિત્તાઈ મરું.

કોળારાણીનો વિલાપ —

૫૬.

- અરે શું રે કરું ક્યાંહાં જાઉં, પિયૂ વણુ આપરે,
અંધકાર વિના નહીં અન્ય, દિસે આસપાસરે. ૧.
- ખ્યારા શરિર અમારું રાખી, પ્રાણને તું હરી ગયો,
ભૂંડા આ ખોખામાં માલ, જરા નથીરે રહ્યો. ૨.
- રણે જાતી વેળા તમે કેવું, આપ્યું તું વચનરે,
તેનાં સ્મરણયત્રી મ.રું રાંક, ડહોળાઈ જાએ મનરે. ૩.
- તારું ચિત્ર તે ક્યમ વીસરાય, સંભારી હું શું રડું,
આશ વૃક્ષ છેદ્યું સેજ માંહી, બાકી હવે શું રહ્યું. ૪.
- આ જીવાનીનો લીણો બાગ, બળે શોક દવયકી,
આ રૂએ રૂએ તેની જાળ, પસરી રહી આ ઘડી. ૫.
- ખ્યારા ખૂની દયા નહીં કાંઈ, આવી મુજ ઉપરે,
હવે જીવવું શું મૂકી નિશ્વાસ, પાડું મુજ દેહરે. ૬.

કોળારાણી છોકરીઓને વળાવે છે. — ૫૬. રાહ મહાડની.

ઓ મારી બહાલી લાડકી, પુત્રિ થાઓ વિદાય,
દુખદગીએ ડમાડતાં, છાતી મુજ ફાટી જાય. ઓ મારી. ૧.
હદર મારામાં મેં દુઃખથી, રાખી હતી નવ માસ,

અમી દેહકટ મોડી કરી, રાખું પણ નવ પાસ. ઓ મારી. ૨.
 વદન સુંદર નિહાળતાં, અતિ થાતો આનંદ,
 કાલું કાલું બહાલું બોલવું, ઉપજાવે આકુંદ. ઓ મારી. ૩.
 તમારાં સુખે સુખી હું હતી, દુઃખે દુઃખી અચીત,
 યાશો નમાયાં આજમી, એથી દુઃખ શું અધીક. ઓ મારી. ૪.
 લાડ લડાવશે કોણ હવે, કોણ દેશે મોગેલ,
 મામા મામી મોહણાં મારશે. ખમવાની આવેળ. ઓ મારી. ૫.
 સુખનો સુરજ અસ્ત પામીયો, હાય કેમ અમાય,
 જાઓ કે'તાં કટિ છાતડી, અન્ય નથીરે ઉપાય. ઓ મારી. ૬.

કૈળાશી નાયકનાં ઝુંપડામાં— પોલક.

આરાસુરી હે અગેમાત, સંકટમાં તું થાની રહાય,
 નિર્બળ છું હું સ્ત્રીની જાત, બાજુ થાએ આ મારી કાય. ૧.
 આવી પડી છું ક્યાં અરે, સ્થિતિ મારી કહી ન જાય,
 અંડિત થાયે વૃત્ત આજ, એક પતીતણું રે હાય. ૨.
 બાઘતણી ગુફાનીમાં, જેમ અજાણ ફસાઈ જાય,
 તેમ આ ઝુંપડીની માંય, ગમ જઈ ફસાઈ હાય, } ૩.
 આવી પડી છું ના અચાક. }

મારી તરાપ દુષ્ટ આ, વાપરીને બળાતકાર,
 લાજ મારી એ લૂટશે, બાણું જે “ના” તો પ્રાણુ જાય. ૪.
 માતાજી દીન દાસીને, સુઝાડ તું હવે ઉપાય,
 જેથી પતિવ્રતાનું વૃત્ત તૂટે નહીં કંઈ જરાય.

દેવસદેવી—

બગીચે ફરવા જઈએ, ચાલ સખી બગીચે ફરવા જઈએ. (૨)
 વૃક્ષની શિતલ છાંએ બેસી, ચોપટ આપણે રમીએ. ચાલ. ૧.
 અતિ ઉકળાટ શરીરને પીડે, શિતલ વાયુ લઈએ. ચાલ. ૨.
 જાઈ જુઈ ચંપા ચંપેલી, સેવતી સુગંધી લઈએ. ચાલ. ૩.
 મધુર રંગીલાં પક્ષીના ટ્રોકા, સાંભળી આનંદ લઈએ. ચાલ. ૪.

દેવળ-આવે સમે છે આવીયા, કો'ની તમે છે કોણ.

જલદીથી મુને કો'નીરે, આવી ચઢ્યા છે કોણ.

ક્યાંથી છે આવીયા અહીં, કો'ની તમારું નામ; (શું)

સાંભળવા અધીરી છું, કો'ની તમારું ગામ. (શું)

શંકળ-ક્ષત્રી તનુજ શંકળદેવ નામ મારું જાણ. (તું)

રામદેવ રામભક્ત મુજ પિતાનું નામ. (છે)

દેવગઢે છે રાજ કરે મુજ પિતા તું માન. (તું)

વદન તારું ભાળીને અરણીયો મુજ પ્રાણ. (આ)

શંકળદેવ—

અમાયચી જીલ્લો.

અંદ્રવદની કમલાક્ષિ મુંદરી, મોહો હું મુખ નિરખી નિરખી. ૨૬.

ગૌર ભાળ દેખી કર્પુર લાળે, જાણે રતી ભૂપર ઉતરી,

મનહર રૂપ છે કામ જનક એ, કેશ જોઈ લાજ શેષકણી. ૧.

અમૃતસમ છે રસદ અધર શા, સિંહ મોહો શું કરી નિરખી,

મૃદુ કાય કદલીસમ કુમળી, ગાલ ગુલાબી યુવાથી ભરી. ૨.

શાંતિ યુવતીએ મુજ હરી લીધી, અમ્મથી શું ઉતરી વીજળી,

ઝગી રહી અવની પર નેથી, મુધબુધ મુજ લીધી છે હરી. ૩.

સખી (દેવલદેવીની) — ગંગલો—તાલ દાદરો.

પ્રેમનીશા છુપો કદી નવ રહેરે, કદી નવ રહેરે. (બેવાર) — ૧.

મદભરી નેનો સર્વથી પહેલી, શાખ પુરે સાચે સાચી ખરેરે — ૨.

ગાત્ર બધાં શિથિલ કરીને, ઉઠાડે છે અગન સમી દલાવ રહેરે — ૩.

ચિત્ત ભ્રમણ કરે ધ્યાન અર્ણવમાં, પ્રત્નતણું વિસ્મરણ થયાં કરેરે — ૪.

ધીમી અને વદ્ધ ગતિ સર્ણુ ફેરી, દૃષ્ટિ શન્યાવકાશે ધીરી ફેરેરે — ૫.

છોડી ધિગજ ઉર ધખકી રહેછે, સખી દીસે ગતી તુજ તેવી ખરેરે — ૬.

દેવળદેવી — પીયુષી ચિત્ર બીન — એ રાહ.

પ્રાણ તણો આધાર ગયો મુજ, કાળજ કું આ ડોરીરે — ૧.

હૃદયં ખોલું સખી કોની આગળ, પ્રેમ થયો મુજ ગાદોરે,

રાત્ર દિવસ મુને નોંદ ન આપે, માર્યો વિજોગી ભાલોરે — ૨.

દીલ ભરાવી પ્રેમપાશમાં, શીકારીએ લપટાવીરે,

એ પાશ છેદે વા'લા વિના કોણ, શીકી મધ છું ઉઠાસીરે — ૩.

મુખ થકી જો વાણી પ્રેમની, કાઢું તો લાગે શીકારે,

રાખું સમાવી અંતરમાં જો, તંન બળે મુજ ધીકારે — ૪.

સખી (દેવળદેવીની) — ગઝલ.

તું ધીરી થાની બેની મારી ધીરી તું તો યા. તું ધીરી.

શાંત યા તું બે'ની તારો પ્રિય તને મળશે,

છેક આકુળ બ્યાકુળ થએ તંન તો ગળશે,

કામ તણા જવરથી ધિકિ રહી છે તુજ શિરા. તું ધીરી.

પ્રેમઅંધ થઈ તું છેક બહાવરી બની,
 મોહ તણા પાશમાં તું આવીને ફસી,
 ભાવિ ઉપર રાખી ભરસો તું સ્વરથ થા. તું ધીરી.

શંકળદેવ— પરજની, હુમરી.

મારા તનમાં તાજાવેલી, (બે ત્રણવાર)
 પ્રીતિની પીડ અંતર મુજ પીડે. તનમાં તાજાવેલી-૧.
 રાત્ર દિવસ મુને સમરાણુ એનું,
 હશે તેનું મન અરે મુજ પર કે નહીં. તનમાં તાજાવેલી-૨.
 જંપ નથી પ્રાણુ પ્રિયા નથી અહીં,
 પિડતી હશે પિડ આવી કે નહીં. તનમાં તાજાવેલી-૩.

શંકળદેવ—

વડું શું પ્રિયબાત અરે દીલથી, મુજ દિલ વિષે નહીં રહેત જરા. રેક
 રશિર હીણું મુખ કમલ પ્રિયાનું, થયલું રામાંચિત અતિ ભયમાં,
 સુંદર કામજનક બાળા તે. ભૂપર પડીતી શી મનહરા. ૧.
 ભીતિયકી તુડી અંધી સુંદરીની, કૂચકલી થઈ દૃશ્ય જરા.
 બાધ ઉપર ધા કરતાં અડતાં, નન્મય વ્યાપ્ત થયો વિષધા. ૨.

દેવસદેવી— સોરડ મસાર.

૩ આ સમે કેમ નથી દીલદાર.

હે જગરઅના તું અતિ પીડે, મુઘા આમળા નાર. ૩ આસમે. ૧.
 નિરહી જનોને મંદ વાણુ હોર, લાગે જેવી અસીધાર. ૩ આસમે. ૨.
 ઘણી તમે ભીડી બાય પતીને, આનંદ લો છો અપાર. ૩ આસમે. ૩.

રે ભોગી લમરા તું ભાગ્યવાન, ફરી ફરી બે રસ સ્વાદ. રે આસમે. ૪.
 પક્ષિ સહુ કલ્પોલ કરે છે, મુને ન જરીરે કરાર. રે આસમે. ૫.
 હું ભાગ્યહીણી વીયોગ દુઃખે, છું પડી વિણુ આધાર.. રે આસમે. ૬.
 સૃષ્ટિ આનંદે જોઈ કરીને, મુને આ વે ખુમ ખ્યાર. રે આસમે. ૭.
 ઓ પ્રભૂ હું માયું તુજ પાસે, મેળવ તું દીલદાર. રે આસમે. ૮.

શંકળદેવ—

ભેરવીનો દાદરો.

પ્રિયાને ક્યારે મળું હું જીવ તેની પાસ. (મે ત્રણવાર).
 ધિરજ હવે તો જરી નથી રે'તી, ચેન વળે ન દીન રાત. પ્રિયાને. ૧.
 આકુળ બ્યાકુળ મન મુજ થાયે, ક્યારે જાઉં તેની પાસ. પ્રિયાને. ૨.
 અિત હૃદયમાં તે મુજ નજરે, જોઈ પામું હું ઉલ્લાસ. પ્રિયાને. ૩.
 વાડીને કોટે હું ચડી ઉતરું, ઝાલી પ્રિતીની રાશ. પ્રિયાને. ૪.

શંકળદેવ—

હુમરી-ભેરવીની.

આવી ઉભો આશક તુજ ખ્યારી, દેતી તું દુઃખ વિસારી. ટેકઃ
 શુદ્ધિ તારી જોઈ ભૂમિ ઢળીશું ? ધાવ કીધો તેં કારી. આવી. ૧.
 પ્રેમતર નેન નીર વિનાનું, જલ્ય બળી છે સુકાઈ. આવી. ૨.
 અન્ય પુરૂષ ધારિશ મા મુને, આગ્યો શંકળદેવ આંહી. આવી. ૩.
 તારે લીધે સુખ ત્યાગ મેં કીધું, અંતર આગ પ્રજ્વળી. આવી. ૪.
 જીવ્યાની આશા છોડી દઈ હું, આવી ઉભો રહી વાડી. આવી. ૫.
 મઃશુકડી મુજ આમ કરે શું, છેક મુને નીરાશી. આવી. ૬.

દેવળદેવી—

પરજની હુમરી.

પ્રિય રેલી સુખની હેલી. (મે ત્રણવાર)

આંધી ભુજ પાશે ક્રીધા મેં કેદી. રેલી સુખની હેલી. ૧.
 જના નહીં દહીં આ રથળથી હું,
 પ્રિતિ બળે હર કંઈ નવ મેથી. રેલી સુખની હેલી. ૨.
 તૂટી વિજોગી દોરી સાંધી,
 આનંદ બ્યાખ્યો અતિ ઉર ભેથી. રેલી સુખની હેલી ૩.
 પ્રેમમય પ્રભૂ. નિર્મળી પ્રીતે,
 અંતરથી મુજ હું કહું કેલી. રેલી સુખની હેલી. ૪.

શંકળદેવ —

ગઝલ.

નિર્મળી તારી પ્રિતડી જોઈ (પ્યારી), અંતર આનંદ થયોછ ભારી. ૧.
 પ્રેમી રસીલી, રૂપાળી વાલી, વીજોગી ધા તેં રૂઝાવ્યો કારી. ૨.
 પ્રભુનું મુને હું દિલેજ સાચે, નીતિને માર્ગે ચઢુંજ સાચે.
 પ્રિયા કહું શું અધિક એથી (પ્યારી), ત્યંન સાચું ગણી લે પ્યારી. ૩.
 પ્રિયા મુને કપટી ના ગણતી, બોલ ઉથાપું કદી ન કો દી,
 નમી નમી હું માયું રહેથી (પ્રભુ), પ્રભુ વું લેજે પ્રિતી સ્વિકારી. ૪.
 દેવળદેવી — આજકાલ મોહલીનો આંસરી બજાયકે—એ ગહ.

જેથી ગણો મુને તેવા હું ગણુંછું આપને,
 દાસિ થઈ હું રહીશ પ્રાણનાથ તમ કને. જેથી ગણો. ૧.
 હું ગણું ન કપટી પ્યારા, મારા દિલથી જરી,
 સ્વસ્થ રહે દીલથી, વડું છડું ખરે મને. જેથી ગણો. ૨.
 એકવચની માનું પ્યારા, મારા દીલોજનથી,
 અર્પ્યા મુજ પ્રાણ આજથી ને મારી જાતને. જેથી ગણો. ૩.

આજ્ઞાતો કરાર કરે મારી સાથ દીનદાર,

મથિની સમક્ષ ગ્રહો આજ મુજ હાથને. જેવી ગણો. ૪.

શંકળદેવ તથા દેવળદેવી — ભેરવી.

લઘ્યે પ્રતિમા હમે, પ્રમુશુભ લઘ્યે પ્રતિમા હમે,
સંનિધ તારી, ઉમાં રહીનેરે. જોડીએ પાણિ અમે. ૧૬.

આ રળીઆમણે, શુભ મુહૂર્તેરે, વદીએ પર્વિત મને. ૧.

પતિપતિના ધર્મ પ્રમાણેરે, જગમાં વર્તિશું હવે, ૨.

જેવું મિથ્યુ છે પપપાણીનુંરે, મંત્ર મળણ તેવુંરે. ૩.

મિન્ત હમારં, તંત્ર હવે નહીરે, આજ્ઞાથી છે એકરે. ૪.

આ ક્રોધથી જો, કદી ફરી જાઈએરે, નર્કનિવાસ ખરે. ૫.

પ્રિતિની પ્રાપ્તિ દર કરવાનેરે, મ્હાર તું કર આ જગે, ૬.

કરણ-હાંસે શરૂ હો, ગત યશ મળવોજી.

મ્હેચ્છ તુરકડાઓએ લીધા છે, હરી હજ આપણના,

રાણસંગ્રામે પુરપાતન નિજ દાખવવું લડી પાણમાં. હાંસે--૧.

સંખ્યા છે આપણની યોડી, નવ તેથી ગભરાશો,

યદ્દ નિડર અરિને રંગદોળી, રણયશ લો મદમાતો. હાંસે--૨.

સ્વતંત્રતા આપણની અરિએ. છળથી છે હરિ લીધી.

નિજ દેશનું રક્ત આછીને, લો સત્તર તે જીતી. હાંસે--૩.

ભણું ધન્ય હું શૂરા તમને, આજ પ્રાણની છોડી,

પ્રિતિ રાખી મુજ પર હિંચી, આખ્યા જડવા દોડી. હાંસે--૪.

ધન્ય ધન્ય ઓ રજાત તમને, ધન્ય રજાપભક્તોને,

ધન્ય તમારી માત કૃપને, ધન્ય ટેકી મહેને,

રણમાં ધસીનેજી, અરિ ધમસાણ કરાજી.

દેવળદેવી— કહું કયા ફલકકા સતાયા હું મં—એ રાહ.
 આ શું થયું પ્રભુ જોયું ન જાએ, રંક હૃદયમાં ઉઠાડી શી હલાએ. ટેક.
 દુખ રડું કોનું પિતાનું કે માઈ, કે પ્રાણનાથ મ્યારા મુજ તાર. ૧.
 આહા અરે શી દશા થઈ પૂડી, પાપણી ભાગ્યહીણીરે હું ભૂંડી. ૨.
 હે ધણ આપ્યો જનમતે આં માટે ? શું નમારી માતા ગર્ભની માં તે. ૩.
 દુખતણી મુરતી જાલાઓ પિતાનું, હું ફસી મુણીઅરે યાશે શું તાર. ૪.
 વાદ જોતારે હશે પ્રાણનાથ, હું પડી મ્લેચ્છ તુરકડાને હાથ. ૫.
 કુમળું હૃદય શું ન ફાટીરે જાશે, મુણી તુજ પ્રીયાની આવી દ્યારે. ૬.
 ફરી મળવાની આશ હવે શી, હાએ હાએ હાએ હવે શું જીવેથી. ૭.
 કરણનાં મરણ પછી— લાવણી.

અરે હાય હાય ગુજરાત, હિંદનો જાગ, વળ્યો ઉજડ તું,
 તિડ અસંખ્ય તુટી પડી, તુર તુજ લૂટયું. અરે.
 શા હતો જાગ ગુજનર, મુશાબિત સાર, રસે રંગીયો,
 ગયે ગુર કરણ સરદાર, થયો રસહીણો.
 અરે હાય હાય ગુજરાત, હિંદનું નાક, શૈર્વનું ધામ,
 ગયું હાય અરે તુજ નાક, રહી નથી હામ.
 તુજ ક્રાંતિ થઈ ગઈ ક્યામ, ગયા રમીરામ, છોડ્યું નિજ ભાન,
 આનંદ જે ગુલતાન, બન્યું સમસાન.
 અરે ગયું હિંદુરે રાજ, ઉડ્યું કદી નાજ, ફરી પાડળથી,

અરે હાય વહું શું વાત, વાણી ગજગજતી.
 હકી રહી છે સધળે ઝાળ, અરે કુટી ગયું તુજ ભાળ,
 તુને ડસ્યો તુરકડો બ્યાળ, જે સર્પ, નાગ.
 ભરી ફાળ, આંબો તુજ કાળ, મોલ મુજ બ્યાળ, લીધો તુજ પ્રાણ, મિત
 હવે રત્નું નથી કંઈ અન્ય, સુકું એક નામ.

સર્વ પાત્રો—

૫૬.

- રસિક જન કરીએ સૌને પ્રણામ, આપે હીંચું પધારી માન. ૧૬.
 પ્રિય જન જાણશે તો આ મંડળને, રસ ફેરું કંઈક છે ભાન,
 સાર્થક થમ થયો સત્ય માનીશું, ભજવું તે કંઈક પ્રમાણ. ૧.
 જૂદે રસે જૂદા જન રીઝે. રીઝે અન્ય કરી ખુશ કાન,
 કોઈ રીઝે રૂપ રંગને દેખી, ક્યાં લેવું એમાં માન? ૨.
 સમય ઉચિત કીધું છે કંઈક આજ, આપ સન્નિધ આ કામ,
 લેજો સ્વિકારી સમાજન સૌ તે, વદીએ ગાઈ આ ગાન. ૩.
 હંસસ્વભાવના જન પય પાણીથી. પયનુંજ કરશે પાન,
 હીંચાવજો રંગમુખી ફરીથી, દર્શનનું દઈ દાન. ૪.

કીંમત ૨ આના.

આ ચોપડી સને ૧૮૯૭ના ૨૫મા આકટ પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવી
 છે, તથા સરવે હક કર્તાએ રાખેલા છે. માટે કોઈએ છાપવી છપાવવી
 અથવા એમાંનાં ગાયનો ભજવી બતાવવાં નહીં.

મુરત “વિક્ટોરીયા” પ્રેસ.

